

PRATARMĖ

Skaitytojas savo rankose laiko leidinį *Bibliotekų tyrimai Lietuvoje*, kurį autoriai ir rengėjai adresuoja bibliotekų, informacijos, kultūros, švietimo, laisvalaikio, socialinės apsaugos ir gerovės paslaugų sferoje dirbantiems profesionalams ir šių paslaugų vartotojams. Žinoma, ir visiems tiems, kurie yra neabejingi teigiamiems Lietuvos kultūros ir informacijos įstaigų veiklos pokyčiams ir pažangos įrodymams. Pastarųjų pateikimas visuomenės teismui paskutinįjį dešimtmetį įgauna visiškai naują atspalvį Lietuvos bibliotekininkystėje. Bibliotekų, kaip svarbių visuomenės raidai institucijų, atstovavimas tampa kryptinga, sąmoninga ir laukiamų rezultatų teikiančia veikla, kurios imasi ne tik bibliotekų specialistų asociacijos, bet ir pavienės bibliotekos, inicijuodamos informacijos paslaugų tyrimus ir juose dalyvaudamos, organizuodamos viešųjų ryšių ir rinkodaros kampanijas. Moksliniais įrodymais pagrįsta viešųjų ryšių veikla ir bibliotekų atstovavimas komunikuojant su įvairiomis sprendimų priėmėjų grupėmis (centrine ir vietos valdžia), bibliotekų partneriais (privaćiomis ir viešosiomis įstaigomis, pavieniais asmenimis), bibliotekų esamais ir potencialiais vartotojais bei plaćiaja visuomene suintesyvėjo pirmojo projekto „Bibliotekos pažangai“¹ įgyvendinimo metu (2008–2012). Iki tol daugiausia tik Vakarų bibliotekininkystėje taikyta iš verslo sferos perimta veiklos rezultatų

¹ Projektą „Bibliotekos pažangai“ 2008–2012 m. įgyvendino Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka kartu su Lietuvos Respublikos kultūros ministerija. Projektas finansuotas iš Bilo ir Melindos Geitsų fondo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės, bendrovės „Microsoft“ ir Lietuvos vietos savivaldybių lėšų. Projekto vykdymo metu buvo rengiami sociologiniai poveikio visuomenei ir bibliotekų vartotojams nustatymo tyrimai, o jų rezultatų pagrindu organizuotos bibliotekų paslaugų viešinimo kampanijos, kryptingai keitusios stereotipinį, pasenusį bibliotekų įvaizdį visuomenėje, padėjusios pritraukti į bibliotekas naujų vartotojų, partnerių ir papildomų finansavimo šaltinių.

ekonominės naudos ir investicinės grąžos matavimo bei socialinio poveikio bendruomenėms tyrimų metodologija išbandyta vertinant projekto „Bibliotekos pažangai“ sėkmę. Minėtųjų mokslinių tyrimų objektai, pavyzdžiui, investicinės grąžos nustatymo atveju, nėra vienareikšmiai ir veikiau tarnauja kaip prielaida papildomoms bibliotekų veiklos studijoms. Tačiau, nepaisant galimų itin specifinių metodologinių priekaištų tokio pobūdžio tyrimams, jų svarba ir reikšmė šiuolaikinei bibliotekai yra neginčijama. Be to, šiuo metu galime stebėti ir gana akivaizdžius vertybinius bibliotekų darbuotojų nuostatų pokyčius, kurie palaipsniui vyksta viešinant visuomenėje bibliotekų mokslinių tyrimų rezultatus. Svarūs to įrodymai yra stiprėjanti bibliotekininkų profesinė savimonė, pozityvesnė viešoji retorika ir išaugęs susidomėjimas moksline veikla, tyrimų inicijavimas ir reguliarus bibliotekų specialistų dalyvavimas mokslinių tyrimų metodologijos bei metodikos mokymuose.

Šiuo metu svarbiausias Lietuvos bibliotekų veiklos tyrimų organizatorius ir vykdytojas yra Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos (toliau – LNB) Bibliotekininkystės centras, kuriame taip pat organizuojami šalies bibliotekininkų kvalifikacijos tobulinimui skirti mokymai, rengiami profesiniai ir informaciniai leidiniai, renkami ir apdorojami oficialios bibliotekų statistikos duomenys.

2013 m. LNB Bibliotekininkystės centro darbuotojų iniciatyva, pasitelkus viešųjų bibliotekų tyrėjus visoje šalyje, atlikti du nagrinėta problematika ir gautais rezultatais svarbūs tyrimai – *Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų integravimas į savivaldos kultūros ir socialinės plėtros strategijas* ir *Savivaldybių pagrindinių viešųjų bibliotekų veiklos tyrimas taikant BIX (Bibliothekindex) metodiką*. Tyrimų metu gauti rezultatai buvo pristatyti profesinei ir plačiajai visuomenei pranešimuose tarptautinėse konferencijose (Elvyda Skuodytė 2013 m. lapkritį skaitė pranešimą „*Lietuvos savivaldybių viešosios bibliotekos savivaldos kultūros plėtros strategijose*“ konferencijoje „*Bibliotekos socialiniams pokyčiams 2013: Baltijos regiono šalių patirtis*“

Lietuvos Respublikos Seime; dr. Ineta Krauls-Ward 2013 m. rugsėjį pristatė pagrindinius tyrimo rezultatus pranešime *Lithuanian public libraries in the policy of municipalities development strategies* („Lietuvos viešosios bibliotekos savivaldybių raidos strategijų politikoje“) Šiaurės ir Baltijos šalių bibliotekininkų kongrese *New challenges – new thinking* („Nauji iššūkiai – naujas mąstymas“) (Helsinkyje, Suomijoje) bei publikuojant straipsnius profesinėje spaudoje².

Tyrimo „Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų integravimas į savivaldos kultūros ir socialinės plėtros strategijas“ vykdytojais ir organizatoriais buvo LNB Bibliotekininkystės centro darbuotojai – vyriausioji metodininkė Elvyda Skuodytė ir vyriausiasis metodininkas-tyrėjas dr. Petras Biveinis. Jo buvo imtasi siekiant išnagrinėti viešųjų bibliotekų ir savivaldos institucijų sąveikos situaciją šalyje. Ši užduotis pareikalavo kompleksinės prieigos. Pateikdami galutinius rezultatus tyrėjai apibendrino išsamius savivaldybių planavimo dokumentų turinio analizės ir savivaldybių tarybų narių bei administracijos darbuotojų anketinės apklausos duomenis. Viena iš tyrimo užduočių buvo nustatyti esamas viešosios bibliotekos ir jos steigėjo (savivaldybės) santykių problemas ir suformuluoti rekomendacijas, kurias galima būtų taikyti siekiant problemų sprendimo.

BIX (*Bibliotheksindex – bibliotekų indeksas*) programa, skirta lyginamajai viešųjų ir akademinėjų bibliotekų veiklos rodiklių analizei, pirmąsyk pritaikyta ir testuota Lietuvos pagrindinių viešųjų bibliotekų tinkle 2013 m. Tyrimo *Savivaldybių pagrindinių viešųjų bibliotekų veiklos tyrimas taikant BIX (Bibliotheksindex) metodiką* medžiagoje pateikti duomenys ir gautos išvados leidžia teigti, jog šis bibliotekų reitingavimo būdas yra tinkamas ir taikytinas Lietuvoje. BIX metodika pagrįstas lyginimas leidžia įvertinti bibliotekų veiklą kokybiniu aspektu, taip pat sudaryti rekomen-

² JASKONIENĖ, Dalia. Savivaldybių pagrindinių viešųjų bibliotekų reitingas. *Tarp knygu*, 2014, kovas, nr. 3(662), p. 14-21. ISSN 0868-8826; SKUODYTĖ, Alvyda; BIVEINIS, Petras. Savivaldybių viešosios bibliotekos savivaldos kultūros ir socialinės plėtros strategijose. *Tarp knygu*, 2015, sausis, nr. 1 (672), p. 4-11. ISSN 0868-8826.

dacinį tobulintinų aspektų sąrašą bei įvardyti tam reikalingas priemonės. Tokio pobūdžio metodinė priemonė ypač svarbi ir reikalinga praktikams, kadangi pateikia ne tik kokybinį bibliotekos veiklos rodiklių vertinimą, bet ir vienareikšmes rekomendacijas tolesnei bibliotekų paslaugų plėtrai ir gerinimui³.

Tyrimo *Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų integravimas ir savivaldos kultūros ir socialinės plėtros strategijas* organizatoriai ir vykdytojai nuoširdžiai dėkoja visiems, prisidėjusiems įgyvendinant šį didelės apimties tiriamąjį darbą. Didžiulį indėlį įnešė kolegės iš apskričių viešųjų bibliotekų: *Kamilė Abazoriūtė*, Kauno apskrities viešosios bibliotekos Strateginės plėtros ir inovacijų centro vyriausioji metodininkė tyrimams, *Asta Valaitytė*, Kauno apskrities viešosios bibliotekos Strateginės plėtros ir inovacijų centro vyriausioji metodininkė veiklos stebėsenai, *Greta Brimonienė*, Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos Katalogų skyriaus vyresnioji bibliotekininkė, *Irmina Girnienė*, Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos Informacijos centro didžiosios skaityklos vyresnioji bibliotekininkė, *Rasa Milerienė*, Klaipėdos apskrities viešosios Ievos Simonaitytės bibliotekos Regiono bibliotekų ir kultūros vadybos skyriaus vyresnioji metodininkė, *Rita Paliukaitė-Medekienė*, Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos Regiono bibliotekų metodikos ir vadybos centro vyriausioji metodininkė, *Ekaterina Prakapene*, Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešosios bibliotekos Regioninio bibliotekų veiklos ir vadybos skyriaus vedėja. Jos ištyrinėjo apskričių viešosioms bibliotekoms priskirtų teritorijų (Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus regionų) savivaldybių planavimo dokumentus, suregistravo tyrimui (planavimo dokumentų turinio kiekybinei ir kokybinei analizei) reikalingus duomenis. Kolegės taip pat parengė minėtų regionų savivaldybių viešųjų bibliotekų integravimo į savivaldos kultūros ir socialinės plėtros strategijas tyrimo ataskaitas, kuriose detaliau nei api-

³ Šalies viešųjų bibliotekų reitingavimas pagal BIX metodiką buvo vykdomas toliau 2014 m., įtraukiant į antrąjį vertinimo etapą visą savivaldybės viešųjų bibliotekų sistemą. Pastarieji duomenys šiame leidinyje nėra pateikiami.

bendrintame tyrime išanalizavo ir atskleidė kiekvienam regionui būdingus bruožus, pateikė savo įžvalgas ir vertinimus.

Taip pat nuoširdžiai dėkojama visiems savivaldybių politikams ir administracijos darbuotojams, atsakiusiems į anketų klausimus. Kitų šalių (Jungtinės Karalystės, Australijos, Norvegijos, Nyderlandų, Kroatijos, Ugandos, Šri Lankos ir kt.) patirtis rodo, jog prikalbinti politikus ir atsakingus savivaldybių tarnautojus dalyvauti tokiuose tyrimuose yra rimtas iššūkis tyrėjams. Žinant, jog savivaldybės yra labai sudėtingos organizacijos, veikiančios itin dinamiškoje aplinkoje, sprendžiančios sudėtingas demografines, socialines, ekonomines, aplinkosaugos ir kitas problemas, įvertinant tai, kad įvairios savivaldybių veiklos yra intensyviai tyrinėjamos bei vertinamos ir kitų sričių bei specialybių atstovų, visiems, suradusiems laiko ir galimybių prisidėti prie šio tyrimo, reiškiamo nuoširdžią pagarbą.

Tokia pat nuoširdi pagarba ir padėka už konsultacijas, paramą ir pagalbą platinant anketas, skatinant politikus bei atsakingus savivaldybių darbuotojus dalyvauti tyrime reiškiamo Lietuvos savivaldybių asociacijos (LSA) direktorei *Romai Žakaitienei* ir ypač – LSA patarėjui švietimo ir kultūros klausimais *Jonui Mickui*.